

Het succes
van de
**onderwijs-
zorgboerderij**

Nederland telt meer dan vijftig onderwijszorgboerderijen waar in totaal 400 thuiszitters worden opgevangen. Volgens onderzoek van Wageningen Universiteit keert tachtig procent door hun verblijf op de zorgboerderij weer terug naar school. Maar het voortbestaan blijft onzeker. 'We lopen het gevaar dat de bodem onder het project vandaan valt door een bezuiniging bij de gemeente'.

Tekst Anja Vink **Foto's** Fred van Diem

Vol trots toont Peter (14) zijn zelfgemaakte windmolen die staat te draaien op het erf van zorgboerderij Hartog in Middenbeemster. 'Die gaat aangesloten worden op het elektriciteitsnet', zegt hij glunderend, 'en dan heeft de boer gratis stroom!' Peter kan niet lezen en schrijven maar wanneer hij de gebruiksaanwijzing van een apparaat door de computer laat voorlezen, kan hij het daarna wel heel snel repareren. Tot anderhalf jaar terug was Peter een thuiszitter. Hij liep door zijn autisme op iedere school vast. Sinds hij naar zorgboerderij Hartog komt, heeft hij zijn draai gevonden. Zijn volgende stap is dat hij een stagebedrijf vindt waar hij kan doen waar hij goed in is: elektrische apparatuur repareren zodat hij daar zijn toekomst van kan maken. Maar daar is hij nu nog te jong voor. Volgens de wet mag je pas vanaf zestien jaar stage lopen. Tot die tijd loopt Peter stage op de M.L. Kingschool voor (voortgezet) speciaal onderwijs in Purmerend.

School op zolder

Zorgboerderij Hartog begon ooit voor volwassen cliënten. Totdat vijf jaar geleden leraar Marc de Rijke (58) van de M.L. Kingschool het erf op fietste. Hij maakte zich al een flinke tijd zorgen om een groeiende groep leerlingen die

door uiteenlopende problematiek op de M.L. Kingschool uitviel en thuis kwam te zitten. Deze kinderen, zo concludeerde hij, hebben iets anders nodig dan wij hen op school kunnen bieden. Directeur Pien Heijnis was het daarmee eens en samen gingen ze op zoek naar een oplossing buiten de school. De paarden, schapen, koeien, varkens, konijnen, de moestuin, de houtwerkplaats en de metaalwerkplaats op zorgboerderij Hartog leken Marc de Rijke een geschikte plek voor zijn leerlingen. Sindsdien herbergt de zorgboerderij op de zolder van het voormalige woonhuis van de boer een opvang voor acht thuiszitters.

'De samenwerking met de volwassen cliënten is een cadeautje'

Financiering

Dit klinkt simpel, maar makkelijk ging het niet. De grootste barrière die genomen moest worden was de financiering. Marc de Rijke kreeg onmiddellijk steun van Trees van de Maat, de projectleider van Buiten Gewoon Leren van Stichting Landzijde, een organisatie die 120 zorgboerderijen in Noord-Holland, waaronder zorgboerderij Hartog, ondersteunt en de administratieve rompslomp voor haar rekening neemt. Landzijde had op dat moment al twee zorgboerderijen onder haar hoede waar uitgevallen basis-schoolleerlingen werden opgevangen.

Na een jaar trekken en leuren bij verschillende instanties had Marc de Rijke al bijna de hoop opgegeven. Hij organiseerde nog een laatste keer een bijeenkomst met alle betrokkenen en daar schoof deze keer ook een ambtenaar van de gemeente Purmerend aan. Deze ambtenaar maakte in de vergadering een eenvoudig rekensommetje: het is goedkoper om deze jongeren nu op te vangen en te zorgen dat ze weer terugkeren in het schoolstelsel dan dat ze later als volwassene onze samenleving nog veel meer geld kosten. En zo stapte de gemeente Purmerend in het project en betaalt sindsdien de zorgkosten van de zorgboerderij. De M.L. Kingschool financiert Marc en onderwijsassistenten Martin, Monica en Puck. Alle leerlingen staan ingeschreven bij de M.L. Kingschool.

Bami

De ochtend op zorgboerderij Hartog begint met vijf leerlingen, Marc en de onderwijsassistenten om de grote tafel midden in de zolderruimte boven de boerderij. Eén leerling is ziek en de andere leerlingen lopen of stage of wennen op een school. Eerst wordt de dag doorgesproken. Lise en Sara reageren vol afschuw op het nieuws dat er bij de warme lunch bami wordt gegeten. De toevoeging dat er pindasaus bij zit, maakt het er niet beter op. Daarna gaan ze aan het schoolwerk op hun Chromebook. Bij de een is het rekenen, de ander Engels. Alleen Rik gaat eerst een tijdschrift lezen. De leerlingen worden bij het schoolwerk begeleid door leraar Marc en de onderwijsassistenten.

Jacy (12) doet sommen en kijkt bij ieder antwoord Marc vragend aan. Tot hij ze zelf doet en Marc hem uitgebreid prijst. Jacy gaat nu een half jaar naar de zorgboerderij Hartog. Hij heeft tijdens zijn basisschooltijd meerdere keren langdurig thuisgezet. 'Het ging niet op school', zegt hij schokschouderend. Ondertussen is hij 12 geworden en heeft hij de overstap naar het voorgezet onderwijs gemist. Hij helpt nu nog vooral bij het koken, maar gaat al wel steeds meer naar buiten. Het is de bedoeling dat hij naar de M.L. Kingschool gaat, maar bij dat idee alleen al kijkt hij wat angstig. Marc geruststellend: 'Dat doen we stapje voor

stapje. Eerst ga je een uurtje wennen en dat bouwen we heel langzaam op'.

Sara (14) vult achter elkaar haar Engelse opdrachten in. 'Maar ik heb in de andere vakken wel een grote achterstand.' Ze heeft na een verblijf bij een vmbo-groen een flinke tijd thuisgezet vanwege een traumatische gebeurtenis in haar leven waar ze nu hulp voor krijgt. Ze wil graag terug naar het regulier onderwijs. 'Maar hier is het ook wel leuk.'

Karweitjes

Na het schoolwerk hebben ze allemaal karweitjes op de boerderij. Jacy en Sara helpen met het koken van de lunch. Rik gaat hout kloven in de houtwerkplaats met een mechanische kloofbijl die met harde klappen het hout in stukjes split. Lise (13) gaat eerst de kippen voeren. Die hebben in de grote schuur met schapen, koeien en konijnen hun hok dat ze binnenkomen via een tunnel die via het raam en langs het plafond loopt. Daarna gaat ze de paardenstallen schoonmaken en de paarden borstelen. Tijdens de maaltijd eet Sara met smaak haar bami met pindasaus op. Lise eet met veel moeite een paar hapjes en vult haar maag met ijs als toetje.

De Inspectie van het Onderwijs gedooft de constructie bij zorgboerderij Hartog. Want officieel mag het niet: kinderen horen

Onderzoeksresultaten naar effectiviteit onderwijszorgboerderijen

Samen met de Radboud Universiteit in Nijmegen en het SC Kohnstamm Instituut in Amsterdam initieerde Wageningen Universiteit in 2022 een groot onderzoek naar het effect van de onderwijszorgboerderijen. Het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO), Eleven Flowers Foundation en Stichting Fondsenbeheer Landbouw en Zorg financierden het onderzoek. Het hoofdoel van het onderzoek was na te gaan op welke manier onderwijszorgboerderijen bijdragen aan het verder voorkomen van uitval en een gunstiger toekomstperspectief van risicoleerlingen. 56 leerlingen die startten op 11 locaties namen deel. Zorgboerderij Hartog was daar een van. Er werden vragenlijsten

ingevuld door ouders en onderwijzend personeel en voor 21 kinderen volgden ook gesprekken met de ouders, leerlingen en het onderwijzend personeel. Bijna zestig procent van de leerlingen heeft een grote leerachterstand op de basisvaardigheden lezen, spellen en rekenen. Zeventig procent kent tekortschietende executieve functies en 66 procent ervaart duidelijke problemen in het sociaal-emotioneel functioneren.

Tijdens de periode op de boerderij trad er een statistisch significante verbetering op in het executief en sociaal-emotioneel functioneren van de leerlingen en werd het leren steeds minder belemmerd door problemen hierin. De leerachterstand

werd vaak niet ingehaald maar de bereidheid tot leren nam wel toe. Ruim tachtig procent van de leerlingen stroomt uit naar een vorm van (speciaal) onderwijs. Dat is ongekend hoog vergeleken met andere projecten waarbij men probeert om thuiszitters weer naar school te leiden.

Jacy maakt sushi, samen met Marc de Rijke

'Tachtig procent van de thuiszitters die een onderwijszorgboerderij bezoekt keert weer terug naar school'

volgens de onderwijswetgeving les te krijgen in een gebouw dat is bedoeld voor onderwijs. En hoe je ook wendt of keert: aan die eisen voldoet een zorgboerderij niet. Maar na enkele bezoeken aan zorgboerderij Hartog was de Inspectie ook doordrongen van de noodzaak en het succes [zie ook kader *Leerkracht op de fiets*].

Onderzoek

Dat succes is voor alle mensen die een voet over de drempel van de zorgboerderij zetten snel duidelijk. Maar dat is het dus niet voor de buitenstaanders. Trees van der Maat van Landzijde: 'We beginnen bij ieder project eerst met een pilot van een jaar. Tegelijkertijd doet Wageningen Universiteit onderzoek. Want ieder project werkt weer anders en heeft ook weer andere omstandigheden. Door het onderzoek kan je onderweg zaken aanpassen.' Doordat Wageningen Universiteit vanaf het prille begin betrokken was bij de onderwijszorgboerderijen van stichting Landzijde,

was de stap naar een grootschalig onderzoek snel gemaakt (zie kader). Jan Willem Veerman, emeritushoogleraar van de Radboud Universiteit die ook meewerkte aan het rapport 'Iedereen binnenboord door de groene leeromgeving' dat januari 2024 uitkwam, denkt dat het succes van de zorgboerderijen komt doordat het juist niet op een school lijkt. 'Natuurlijk zijn er kinderen die in eerste instantie niets met dieren hebben en het vinden stinken. Maar dan verschilt een zorgboerderij nog steeds hemelsbreed van een school. De meeste kinderen uit het onderzoek hebben een trauma opgelopen door hun negatieve ervaringen op scholen en komen uiteindelijk tot rust. Als ze zijn gewend zie je dat ze open gaan staan voor klusjes en dan langzaam weer aan school werk wennen. Wat werkt is de combinatie van een niet-schoolse 'groene' omgeving en een pedagogische en didactische aanpak waarbij ieder kind zich veilig, gehoord en gezien voelt.'

Certificaten

Het project Buiten Gewoon Leren van Landzijde biedt ook eigen certificaten aan die de leerlingen, maar ook de volwassen cliënten op de zorgboerderij kunnen behalen. Dat varieert van certificaten voor veiligheid, een melkdiploma, EHBO, lassen, fietsreparatie en een trekker-rijbewijs halen. Lise heeft een certificaat paardenverzorging gehaald, Peter een certificaat lassen en bosmaaiër. Bij alle werkzaamheden op de boerderij zijn ook de volwassen cliënten die op de zorgboerderij meedraaien, betrokken. In de elektriciteitswerkplaats werkt Peter samen met Rowdy. Zwijgend draaien ze samen kleine schroefjes en plaatjes in een printplaatje en laten elkaar zien wat ze hebben gedaan en overleggen over de volgende stap. Rowdy vindt het samenwerken met Peter geweldig: 'Als ik vroeger ook naar een onderwijszorgboerderij had kunnen gaan, was het misschien anders met mij gelopen.'

Leraar Marc de Rijke vindt de samenwerking met de volwassen cliënten een cadeautje: 'Dat hadden we helemaal niet verwacht. De kinderen voelen zich serieus genomen door de volwassen en de volwassen vinden het heerlijk om een beetje voor de kinderen te zorgen en ze iets te leren.'

Voortbestaan

Het onderzoek van Wageningen Universiteit helpt om aan te tonen dat een onderwijszorgboerderij werkt. Maar toch maakt men zich nog steeds zorgen om het voortbestaan. Trees van der Maat van Landzijde: 'Onlangs werd er een onderwijszorgboerderij in het Oosten van het land gesloten door de Inspectie van het Onderwijs omdat ze niet voldeden aan de eisen voor een onderwijsinstelling. En dan beseft je weer dat het voortbestaan wankel is'. Pien Heijnis, directeur van de ML Kingschool, maakt zich ook zorgen: 'We lopen toch het gevaar dat de bodem onder het project vandaan valt door een aangekondigde bezuiniging bij de gemeente terwijl we dus nu wel weten dat het werkt.'

Universiteit Wageningen gaat door met het onderzoek. Jan Willem Veerman: 'We blijven de 56 jongeren en hun ouders

volgen tot een jaar na hun vertrek van de zorgboerderij. Het is natuurlijk ongelooflijk dat tachtig procent van de thuiszitters weer terugkeert naar school. Maar blijft dat ook zo hoog en heeft die tijd op de onderwijszorgboerderij ook een positieve

uitwerking op hun verdere ontwikkeling? Daarmee kunnen we wellicht aantonen dat een onderwijszorgboerderij voor deze leerlingen van groot belang is en de gedoogsituatie omzetten in een legale opvang.' 🍷

Leerkracht op de fiets

Onderwijs naar zorg brengen, dat is wat de 'leerkracht op de fiets' doet. Er zijn inmiddels verschillende regio's in het land die hiermee experimenteren. Het gaat in alle gevallen om een maatwerktraject waarbij onderwijs wordt toegevoegd aan de context van de jeugdige: op locatie van de zorgboerderij, kinderdagcentrum of zorginstelling, thuis of in de bibliotheek. De ondersteuning vindt plaats op basis van een onderwijs-zorgarrangement met betrokkenheid van het Samenwerkingsverband passend onderwijs. Maar hoe werkt dat precies en vooral, hoe kun je dit maatwerktraject bekostigen? Om een antwoord te vinden op deze

en andere vragen, organiseerde het project WEL in Ontwikkeling een aantal bijeenkomsten waarin ervaringen werden gedeeld en kennis werd uitgewisseld. Op basis van die bijeenkomsten is nu een notitie gemaakt. Je kunt hem opvragen bij lazlovandonkelaar@gedragswerk.nl of vinden op onze LinkedIn-pagina

Lise haalde al een certificaat Paardenverzorging